

TEOFIL RENDIUK

**C. BRÂNCOVEANU ȘI I. MAZEPA:
PAGINI INEDITE DE ISTORIE**

În memoria remarcabilului domnitor al Munteniei Constantin
Brâncoveanu și ilustrului hatman
al Ucrainei Ivan Mazepa

**Ediție apărută cu sprijinul domnului
NASTY VLĂDOIU,
Președintele Uniunii Camerelor de Comerț Bilaterale din România,
Președintele Camerei de Comerț Bilaterale România-Ucraina**

Книга видана за сприянням пана

НАСТІ ВЛЕДОЮ,

**Голови Союзу Двосторонніх Торговельних Палат
Румунії,
Голови Двосторонньої Торговельної Палати Румунія-
Україна**

TEOFIL RENDIUK
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU și IVAN MAZEPA:
PAGINI INEDITE DE ISTORIE

În memoria remarcabilului domnitor al Munteniei Constantin
Brâncoveanu și a ilustrului hatman
al Ucrainei, Ivan Mazepa

Ediție trilingvă: română, ucraineană și engleză

ТЕОФІЛ РЕНДЮК
К. БРИНКОВЯНУ ТА І. МАЗЕПА:
НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Пам'яті видатного господаря Валахії Константина
Бринковяну та славного гетьмана України Івана Мазепи
присвячується

Тримовне видання: румунською, українською та англійською

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RENDIUK, TEOFIL

C. Brâncoveanu și I. Mazepa : pagini inedite de istorie în memoria remarcabilului domnitor al Munteniei Constantin Brâncoveanu și ilustrului hatman al Ucrainei Ivan Mazepa = K. Brinkovjanu ta I. Mazepa : nevidomi storinki istorii nam'jati vidatnogo gospodarja balahii Konstantina Brinkovjanu ta slavnogo let'mana Ukraini Ivana Mazepi prisvjaceuet'sja trimovne vidannja / Teofil Rendiuk. - București : Pro Universitaria, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0070-9

94(498.1)"17" Brâncoveanu,C

929 Brâncoveanu,C

ÎN LOC DE CUVÂNT ÎNAINTE

**«SUNTEM, CEEA CE AMINTIRILE NOASTRE
SUNT»**

Nasty VLĂDOIU

ЗАМІСТЬ ВСТУПНОГО СЛОВА

**«МИ Є ТИМИ, ЩО ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ СОБОЮ
НАШІ СПОГАДИ»**

Насті ВЛЕДОЮ

Rendiuk T.Gh. Doctor în istorie.

Рендюк Т.Г. Доктор історичних наук.

Rendyuk T. G., History of Science Ph. D.

Doctorul în istorie Teofil Rendiuk în prezentul său studiu istorico-documentar ilustrat, elaborat în 3 limbi pe baza unui larg spectru de surse și cercetări proprii, aduce la cunoștința cititorului aspecte mai puțin cunoscute privind relațiile politice, diplomatice și cultural-spirituale reciproce dintre hatmanul Ucrainei, Ivan Mazepa, Prinț al Sfântului Imperiu Roman, și contemporanii săi – domnitorii Moldovei și Țării Românești la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, precum și rolul României, vecină și prietenă cu Ucraina, în păstrarea, pe parcursul a peste 300 de ani a memoriei despre personalitatea istorică deosebită a ilustrului luptător pentru independența Statului ucrainean.

Această lucrare este însoțită de o copie a „Evangheliei”, editată în ianuarie 1708 în limba arabă, pe spezele lui Ivan Mazepa în orașul Aleppo (Siria), în tipografia făcută cadou creștinilor localnici de către Constantin Brâncoveanu, domnitorul Țării Românești.

Тримовний ілюстрований історично-документальний нарис доктора історичних наук Т.Г.Рендюка, розроблений на основі широкої джерельної бази та власних досліджень, розкриває маловідомі аспекти політичних, дипломатичних, та культурно-духовних взаємозв'язків між гетьманом України Іваном Мазепою та його сучасниками – господарями Молдови та Валахії наприкінці XVII – початку XVIII століть, а також роль сусідньої та дружньої з Україною Румунії у збереженні понад 300 років пам'яті про видатного історичного діяча і блискучого борця за незалежність Української держави.

Книга супроводжується копією „Євангелія”, виданого у січні 1708 року арабською мовою за кошти Івана Мазепи у м. Алепо (Сирія), у типографії, яка була подарована місцевим християнам господарем Валахії Константіном Бринковяну.

Teofil G. Rendyuk, the Hystory of Science PhD., was the author of an illustrated history-documentary essay developed on the basis of a wide range of resources and his own researches, - published in 3 languages, - essay which reveals even some little known aspects of the political, diplomatic, and cultural-spiritual interrelations between the hetman of Ukraine, Ivan Mazepa, Prince of the Holy Roman Empire, and his contemporaries – the Princes of Moldavia and Wallachia at the end of the XVIIth and the beginning of the XVIIIth centuries, and, besides that, he underlined the manner how Romania, - as Ukraine's neighbor and friend, - has preserved - more than 300 years, - the memory of this outstanding personality of history and of the brilliant fighter for the independence of the Ukrainian State who Mazepa was.

The book is accompanied by the copy of the „Gospel”, written in Arabic, published in the town of Aleppo (Syria), by the Printing House which was given to the local Christians by the Prince of Wallachia, Constantin Brâncoveanu, - in January 1708, - on Ivan Mazepa’s expenses.

PREFAȚĂ

Ivan Mazepa... „A fost un om de stat priceput, un politician iscusit, un diplomat desăvârșit și mai ales un bătrân comandant de oști, cu o imensă practică, care știa să gândească și să privească strategic”. Astfel l-a caracterizat, în cuvinte puține, dar extrem de nimerite, pe strălucitul hatman al Ucrainei, Ivan Mazepa, Evhen Malaniuk, autorul studiului „Strălucitul domn Mazepa - context general și personalitate”, publicat în 1960 la New York. Un alt studiu, publicat în 1942, la Praga, aparținând lui Mykola Andrusiak, cuprinde informații potrivit cărora vasta activitate de mecenat a hatmanului Ucrainei în interesul Bisericii Ortodoxe nu s-a limitat doar la Ucraina; ea a cuprins și țările Europei Centrale și de Est și ale Orientului Apropiat, aflate, în acea vreme, sub Imperiul Otoman.

În acest context, interesul deosebit al autorului acestei lucrări, confirmat și de cercetările ulterioare, a fost axat pe rolul celor doi vecini ai Ucrainei – cnezatele ortodoxe medievale ale Țării Românești și Moldovei – ca punți stabile pentru asigurarea intereselor strategice ale hatmanului Mazepa pe direcția sud-vestică a politicii sale externe, inclusiv al legăturilor cu lumea ortodoxă a Orientului Apropiat. Declinul pentru acest interes l-a produs următoarea afirmație laconică a lui M. Andrusiak: „S-au păstrat până în zilele noastre exemplare din Evanghelia arabă tipărită în 1708, la Aleppo, pe spezele lui Mazepa, pentru oficierea slujbelor religioase la sirienii ortodocși; prefața la această ediție îi aparține Patriarhului de atunci al Antiohiei, Atanasie, care îl slăvește pe Mazepa pentru generozitatea și înțelepciunea sa, îi urează ani mulți și le cere preoților ortodocși și laicilor arabi să se roage pentru el”.

În 1991, cele două studii au fost retipărite de societatea „Oberih” într-o broșură separată, intrând astfel în patrimoniul maselor largi ale Ucrainei independente. După doi ani, autorul acestei lucrări a avut fericitul prilej de a deveni, în calitatea sa de colaborator al Ambasadei Ucrainei în România, unul dintre organizatorii expediției științifice complexe a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei pe traseul Baturyn – Kiev – Bender – Varnița – Iași – Galați – București și în felul acesta de a se implica direct în studierea aprofundată a contactelor lui Ivan Mazepa, de la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, cu contemporanii săi – domnitorii Moldovei: Constantin

Cantemir (1685-1693), Constantin Duca (1693-1695 și 1700-1703), Antioh Cantemir (1695-1700 și 1705-1707), Mihai Racoviță (1703-1705 și 1707-1709) și Nicolae Mavrocordat (1709-1710), ai Valahiei: Șerban Cantacuzino (care a domnit până în 1688) și mai ales Constantin Brâncoveanu (1688-1714), în cercetarea perioadei moldovene a vieții ilustrului hatman al Ucrainei și a morții sale la Bender, precum și a epopeii numeroaselor reînnoșări ale rămășițelor sale pământești în orașul Galați. Autorul a realizat toate acestea în cursul ultimilor ani, cu ocazia numeroaselor contacte cu oameni de știință moldoveni și români, cu reprezentanți ale autorităților și ai comunităților de ucraineni din Republica Moldova și România, prin studierea surselor primare, a literaturii de specialitate națională și străină, precum și prin deplasări la locul evenimentelor.

Cercetările efectuate în cadrul Academiei Române – cea mai veche instituție științifică din România vecină – au dat un rezultat nesperat: în fondurile ei de carte veche a fost găsit un exemplar original al „Evangheliei” (*foto 1,2*), editat în ianuarie 1708 în limba arabă la Aleppo (Siria de astăzi) pe banii hatmanului Ucrainei, Ivan Mazepa. „Evanghelia” s-a reîntors la București deoarece, potrivit celor afirmate, încă în 1927, de cercetătorii literaturii vechi, ea a fost tipărită în „tipografia lui Constantin Brâncoveanu, dusă la Aleppo” special pentru satisfacerea nevoilor spirituale ale arabilor ortodocși din Orientul Apropiat, ocupat de turci. Existența la Iași (pe lângă palatul domnitorului Moldovei), la București (pe lângă palatul domnitorului Valahiei și pe lângă Patriarhie), precum și la Snagov (pe lângă mănăstirea din localitate – la 30 km distanță de capitala Țării Românești) a tipografiilor care tipăreau cărți în greacă, ucraineană veche, română și arabă, sub conducerea cunoscutului om de cultură Antim Ivireanul (originar din provincia Iveria, Georgia, care a învățat carte și meserie tipografică la Kiev), a fost atestată de cercetători români, inclusiv de reputatul istoric român de origine ucraineană Gheorghe Bezviconi, în lucrarea sa „Contribuție la istoria relațiilor româno-ucrainene”, scrisă în 1948, completată și editată în 1962 și reeditată în 2004. După cum menționează autorul, „publicarea în limba arabă era încurajată și de hatmanul Ucrainei”, dacă ținem seama de faptul că el a sponsorizat „Evanghelia”, „publicată în 1708 la Aleppo, în tipografia adusă din Valahia”. Acest act nobil și nici pe departe singular al lui I. Mazepa este o mărturie a faptului că el era conștient de importanța relațiilor dintre Biserica Ortodoxă din Ucraina și patriarhiile Ierusalimului, Alexandriei și Antiohiei, ca un factor important al confirmării apartenenței ei la civilizația ortodoxă mondială. De aceea, el trimitea, periodic, acestor insule primare de credință ortodoxă adevărată, mai ales Bisericii Sfântului Mormânt de la Ierusalim, - cu care hatmanul întreținea relații deosebit de intense, - daruri prețioase și primea de la ele numeroase

delegații. Astfel a fost și misiunea primită la începutul secolului al XVIII-lea, condusă de Patriarhul Antiohiei, Atanasia III Dabbas (1685-1694 și 1720-1724), iar între acești ani devenit mitropolit de Aleppo, care, după 1695, a cutreierat nu numai teritoriul Valahiei și al Moldovei, ci și pe cel al Ucrainei, în căutarea sprijinului pentru Biserica Ortodoxă din Orientul Apropiat, sprijin pe care l-a primit cu generozitate de la Ivan Mazepa.

În lucrarea fundamentală „Ucraina – stat căzăcesc” care, cu concursul autorului acestei lucrări, a ocupat locul I la Târgul Internațional „Gaudeamus – 2005” din București (*foto 3*), se menționează clar că „mecenatul lui I. Mazepa se realiza nu numai în Ucraina, ci și în afara granițelor ei... Drept exemplu poate servi finanțarea de către hatman a „Evangheliei” tipărite în limba arabă la Aleppo, în Siria (1708), fapt ce reiese din Introducere, care cuprinde o dedicație și gravura cu stema hatmanului. Meccenatul lui I. Mazepa ajungea până în Palestina, Antiohia, Alexandria, Atena și Țarigrad”.

Toate aceste contacte se realizau exclusiv prin teritoriul cnezatelor de la Dunăre, deoarece turcii au închis Marea Neagră deplasării oricăror delegații din spațiul situat la nord de aceasta, atât a negustorilor, cât mai ales a reprezentanților hatmanului ucrainean, care mergeau spre locuri sfinte cu daruri bogate pentru creștinii lumii arabe.

Prin urmare, colaborarea dintre I. Mazepa și C. Brâncoveanu în plan cultural, spiritual și editorial, inclusiv pentru satisfacerea necesităților spirituale ale creștinilor din Orientul Apropiat, a fost, în paralel cu alte direcții ale activității sale, un fenomen de mare rezonanță atât în rândul creștinilor din lumea arabă, cât și în rândul clerului, al politicienilor, diplomaților și al oamenilor de cultură din Europa. Această afirmație este susținută de existența relațiilor între hatmanul Ucrainei și domnitorul Valahiei, Constantin Brâncoveanu, în timpul vieții lor, iar cercetarea lor deschide o nouă pagină în istoriografia ucraineană consacrată activității lui I. Mazepa pe direcția sud-vestică. Tocmai acest aspect, mai puțin cunoscut, face obiectul cercetării prezentate în prima parte a acestei lucrări.